

Devadesát let od objevů rolníka a poslance Josefa Šamalíka v jeskyni Balcarka

Jan Flek, Petr Zajíček

Rozmanitý podzemní svět pod malebnou Balcarovou skálou u Ostrova u Macochy byl lidem dlouho utajen. Znám byl pouze výrazný vchod s navazující 38 metrů dlouhou slují. Romantické místo v Moravském krasu poprvé na obrazu ztvárnil J. Richter v roce 1820. Skála s tmným otvorem

a opředená pověstmi byla od poloviny 19. století uváděna v publikacích od různých autorů. Jedním z nich byl i Dr. Jindřich Wankel, který v prostorách vchodu a sluje učinil první archeologické výzkumy. Roku 1869 odkryl pravěké ohniště a kostěný nástroj z období mladšího paleolitu.

Fochův dóm, největší prostora Balcarky. Foto: Petr Zajíček

Historická mapa Balcarky. Archiv SJČR.

Největší úspěchy na poli archeologie sklídl na přelomu 19. a 20. století řídící učitel Jan Knies. Nalezl 6 ohnišť, mnoho kostěných nástrojů, zlomků hrotů kopí, brousek z břidlice, 280 kamenných nástrojů jako vrtáčky, nožičky, škrabadla a jiné. Z kostí pak bobra, soba, medvěda, nosorožce, koně. A také tisíce koster drobných živočichů (hrabošů, lumíků, pištuch atd.), kteří zde žili během poslední doby ledové.

Existenci prostor pod Balcarovou skálou místní lidé i odborníci tušili, pokusy do nich proniknout však končily bezvýsledně. Systematický speleologický průzkum zahájil až v roce 1923 místní občan Josef Šamalík (27. 4. 1875 – 7. 2. 1948). Pocházel ze silně věřící rodiny a celý život hospodařil na svém statku v rodišti, v Ostrově u Macochy. Politicky aktivní byl již za Rakouska-Uherska. Ve volbách roku 1911 se stal poslancem Říšské rady (celostátní parlament), kam byl zvolen za český okrsek Morava 25.

16. června roku 1923 se podařilo skupině badatelů vedené Šamalíkem proniknout do nových prostor. Sám objevitel nové objevy barvitě popisuje: „Jeskyně není veliká, ale krásná. Vpředu jsou dvě kaple, v jedné dokonce kamenný oltář. Jsou bíle dekorované, zdobené travertiny a krápníky různých tvarů. Z krápníků vyniká velký, na způsob turecké šavle. Po pravé straně

jest okraj jeskyně zdobený velkým množstvím bílých krápníků, roztodivně vytvořených. Prostora, jež byla balvany a hlínou zanesena, byla uvolněna, prolámán jiný vchod a zpřístupněna i z horní části“.

Dělníci pojmenovali jeskyni jménem Šamalíka. On ji však nazval „Popeluškou“. Byla to odpověď na uštěpačné články o tom, jak se jeden poslanec „popelí“ v hlíně a říká tomu „bádací práce.“

Největší objevy pod Balcarovou skálou učinil Šamalík v roce 1924. V zimních měsících si povšiml na povrchu roztátého sněhu. 26. února sestoupili badatelé nehlubokou propastí do prostoru, kterou nazvali podle moravského římskokatolického duchovního a politika ThDr. Antonína Cyrila Stojana „Stojanovou kaplí“. Z této prostoru, později pojmenované též Objevitelský dóm, byly učiněny objevy nejrozsáhlejších částí jeskyně Balcarky. Postupně pronikli do Jeskyně paní Masarykové, Jeskyně Wilsonovy (dnes Rotundy), Dómu zkázy, největší prostora Balcarky – Fochova dómu a do jeskyně Mosseweldovy (belgické). Fochův dóm byl pojmenován dle hrdinného francouzského maršála I. světové války. Jeskyně Mosseweldova podle belgického poslance Van Mossewelda, který na podzim roku 1924 jeskyni navštívil.

Významná byla též návštěva francouzské mise. Jeden z členů mise M. Gibon návštěvu popisuje: „Oblékli jsme si pracovní šat a opatření acetylenovými lampami a svíčkami vcházíme do chodeb, na jejichž půdě se naše podešve noří do bláta. Vnikáme do otvoru, kde jest upevněn kolmý žebř. Jeden za druhým vystupujeme po žebřech a zase po jiných sestupujeme. Vidíme první jeskyni a za ní druhou. Stalaktity nově objevených jeskyň jsou nádherné bělosti. Poslanec Šamalík nás vede. Jeskyně následují jedna za druhou. Konečně spatřujeme čestnou síň, jíž poslanec Šamalík dal jméno Fochovo. Jest to ohromný sál, jehož rozlehlost nemůže být prosvětlena světlem magnesia, které ve tmě chvílemi zazáří. Všude na stropě i na zemi jest mnoho útvarů. Pekelná fantazie Danteova těší se z těchto pohledů. Se všech stran nás následují stíny, které můžeme proniknouti jen tehdy, když jsou zvlášť osvětleny chaotické skupiny. Náš hlas se ztrácí v dálavu; a když zpíváme Marseillaisu, tu věříme – zcela naplnění vábnou nadějí – ale žádná ozvěna nám neodpovídá.“

Bádací úspěchy Josefa Šamalíka vyvolaly v celém kraji velký rozruch. Okolní obce záviděly Ostrovu nové objevy. V Ostrově samém velká část obyvatelstva měla z objevů radost, ale někteří lidé ze závisti objevy haněli a usílí o jejich zpřístupňování mařili. Prostory Balcarky však byly následujícího roku zpřístupněny veřejnosti a objevné práce Šamalíka pokračovaly. Ve 30. letech objevil nejkrásněji zdobené části, Galerie, Přírodní chodbu a další přilehlé prostory s mimořádně bohatou a barevnou krápníkovou výzdobou.

Prohlídková trasa Balcarky pak prodělala několik rozsáhlých rekonstrukcí. Během poslední, která probíhala v letech 2007–2009, byly technické prvky v jeskyni modernizovány. Přebytečné zakládky, instalace a betony byly z prostor Balcarky deponovány. Zároveň byla zpřístupněna část nazývaná „Muzeum“, kde mohou návštěvníci obdivovat podzemní expozici o životě v pravěku. Ve Fochově dómu bylo poprvé v České jeskyni instalováno osvětlení LED diodovými reflektory.

Autoři pracují na Správě jeskyní ČR, oddělení péče o jeskyně